

зацікавити старшокласників, спонукати їх до самостійного пошуку і активної мисленнєвої діяльності, допомагати здійснити перехід від теоретичного рівня до прикладних знань.

Висновки. Проведений нами теоретичний аналіз та власний досвід організації й проведення заходів просвітницької діяльності з використанням інтерактивних технологій дає право стверджувати, що ефективні інтерактивні технології мають достатні можливості, сформовану авторитетну позицію у збереженні репродуктивного здоров'я старшокласників. При цьому важливо пам'ятати, що сучасні інтерактивні технології виховання, зорієнтовані на зміцнення фізичного, психічного, соціального і, найперше, духовного здоров'я, повинні будуватися на стимулюванні позитивних почуттів успіху, оптимізму, віри у свої здібності і можливості.

Література

1. *Беспалько В.П.* Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 1995.
2. *Кларин М.В.* Педагогические инновации. – М., 1989.
3. *Лихачев Б.Т.* Педагогика. – М., 1992.
4. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України 17 квітня 2002 року № 347 / 2002. – Освіта України. – №33. – 23 квітня 2002 р. – С.4 – 6.
5. *Онушкин В.Г., Огарев Е.И.* Образование взрослых. – СПб. – Воронеж, 1995. – С.65.
6. Педагогика: / *Сластенин В.А.* и др. – М., 1997.
7. *Підласий І.П., Підласий А.І.* Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С.3.
8. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Директор школи. – 2001. – № 4 (148). – С. 7.
9. *Пометун О., Пироженко Л.* Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посіб. – К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.

УДК 371.314.6

С.М. Пархомчук

ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ЕКОЛОГІЧНО-ГРАМОТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті аналізується ефективність застосування методу проектів у екологічному вихованні школярів.

Ключові слова: екологічне виховання, метод проектів.

Аннотация. В статье анализируется эффективность использования метода проектов в экологическом воспитании школьников.

Ключевые слова: экологическое воспитание, метод проектов.

Annotation. In the article focuses attention on the innovational forms and methods of ecological upbringing in modern school. The effectiveness of project methods of the school social educators activity is pointed out in the article.

Key words: ecological upbringing, projects method.

Сьогодні екологічна освіта та виховання як в Україні, так і в усьому світі, є першочерговим завданням порядку денного на ХХІ століття, що відображено не тільки у кожній програмі, а і в численних документах та нормативах екологічного напрямку від локального рівня до Генеральної Асамблеї ООН. За умов погіршення екологічної ситуації в Україні зі всією гостротою постає питання про поліпшення екологічної освіти підрастаючого покоління. Від успішного здійснення екологічного виховання, формування

нового екологічного мислення залежить наше майбутнє, майбутнє наших дітей та, зрештою, майбутнє нашої держави.

Спілкування з природою завжди було засобом виховання. Про її вплив на розумовий розвиток, формування моральних та естетичних якостей особистості писали видатні педагоги Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Ф.А. Дістервег, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський. Важливою ця тема залишається і сьогодні. Так, В.В. Вербицький, Г.І. Воронова займаються проблемами розробки методик, підручників для позашкільної екологічної та біологічної освіти. Важливим аспектом їх діяльності є започаткування акцій, заходів, освітніх проектів по біології та екології, охороні природи; створення щомісячного журналу „Паросток”. Р.М. Хімко, О.І. Мережко, Р.В. Бабко, Г.Б. Марушевський, члени національного екологічного центру України, досліджують проблеми екологічного середовища та стану їх забрудненості, розробляють методики збереження довкілля. Важливий внесок у вирішення проблем екологічного виховання здійснили такі вчені як С.М. Степаненко, С.Є. Дятлов, О.В. Чернявський, Г.Г. Шматков, Д.Н. Кавтардзе, А.А. Брудний та ін.

Самих знань з охорони навколишнього середовища, якщо вони не втілюються на практиці, недостатньо. Важливо, щоб вихованці брали участь у збереженні і збагаченні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них формуватимуться необхідні уміння і навички, розвинеться відповідальне ставлення до навколишнього середовища.

Тому метою нашої статті є дослідження провідних напрямків виховання екологічно свідомої особистості, громадянина України, громадянина світу. Особливо ефективними у цьому напрямку є організація цікавої екологічної роботи з дітьми та молоддю, їх участь у дослідницькій роботі та природоохоронних акціях, допомога новому поколінню в усвідомленні себе частиною світу, у якому ми живемо; пропаганда знань про стан навколишнього природного середовища, залучення усіх верств населення до активної діяльності на захист довкілля, формування в цілому нового природоохоронного менталітету нації.

Проблема екологічного виховання в теорії та практиці шкільного навчання не нова. Особливий інтерес до цієї проблеми виник ще у 70-80 роки. За цей час була розроблена „Концепція неперервного екологічного виховання на Україні”, в якій наголошується, що перед сучасною педагогічною наукою і практикою створились нові невідкладні завдання. Необхідно забезпечити підготовку молодого покоління, яке зможе вивести Землю із стану глибокої екологічної кризи, в яку вона потрапила через незнання або ігнорування законів взаємовідношення суспільства й природи.

Суспільство стурбоване обставинами, які змушують людство замислитися над необхідністю свідомого підходу до таких питань, як використання природних ресурсів, вплив розвинутого промислового і сільськогосподарського виробництва на стан природного середовища і здоров'я людей.

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу життю людей, тому навчально-виховна діяльність школи, інститутів, університетів, має бути спрямована на виховання екологічної культури учнів, студентів, щоб вирросло покоління, яке охоронятиме довкілля.

Виходячи з актуальності означеної проблеми, виникла потреба в екологічному вихованні учнів, студентів. Екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури. Його завдання – сприяти нагромадженню екологічних знань, виховувати любов до природи, прагнення берегти, примножувати її багатства, формувати вміння і навички діяльності в природі. Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища перебування людини, яка має бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Це, зокрема, вміння осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних

почуттів обов'язку і відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності. Отож, любов до природи слід виховувати з раннього дитинства.

Екологічне виховання здійснюється на всіх етапах навчання, на кожному з яких ставиться певна мета, завдання, добирається відповідна методика з огляду на вікові особливості учнів, студентів. Загальна мета екологічного виховання учнів може бути реалізована через систему завдань: формування в учнів, студентів розуміння необхідної гармонії людини з природою; оволодіння знаннями про природу (зокрема свого краю); виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на Землі; формування готовності до активної екологічної діяльності та основ глобального екологічного мислення.

Досягнення поставленої мети можливе за умови виконання послідовних навчально – виховних завдань: формувати екологічно орієнтовані стосунки і цінності, спрямовані на подолання конфліктів між людиною і навколишнім середовищем; сприяти, щоб засвоєні знання і моральні принципи поведінки щодо навколишнього середовища ставали переконаннями особистості; розвивати почуття особистої відповідальності за стан навколишнього середовища на національному і глобальному рівнях; розкривати учням у доступній формі сутність сучасних проблем екології та її актуальність для людства; розвивати вміння приймати відповідальні рішення з питань охорони навколишнього середовища і діяти відповідно до них; залучати школярів до практичної діяльності під час вирішення проблем навколишнього середовища місцевого значення; розвивати у школярів почуття самоповаги і розуміння труднощів інших людей, бажання надати їм допомогу в складних життєвих ситуаціях; формувати знання і вміння дослідницького характеру, які б сприяли розвитку творчої і ділової активності у процесі вирішення екологічних проблем і пов'язаних з ними життєвих ситуацій.

Одним із незаперечних шляхів запобігання руйнуванню навколишнього середовища є формування суспільної та індивідуальної свідомості як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Оскільки суб'єктивний чинник нині займає провідне місце в динаміці соціоприродних процесів, то від способу мислення людей у більшості випадків залежить стратегія природокористування. Саме тому екологізація свідомості – важлива умова оптимізації взаємодії суспільства і природи, що виконує функцію регулювання діяльності людини у довкіллі. Усім зрозуміло, що природу необхідно зберегти не тільки як умову існування людини, а й як обов'язкову основу її гармонійного розвитку. Усвідомлення того, як діяльність людини призводить до фатальних змін у природі, підтверджує, що гармонізація взаємодії людства з навколишнім середовищем лише завдяки вирішенню економічних чи суто технічних проблем неможлива. Необхідно змінити споживацьке ставлення людства до навколишнього середовища.

В галузі екологічного виховання можна виділити такі аспекти роботи:

Пізнавальний аспект виявляється у необхідності дати особистості певну суму знань про природу, її значення, результати впливу людини, засоби охорони від негативних наслідків діяльності суспільства. Важливо також запевнити їх у тому, що природа є могутнім джерелом пізнання. У вивченні її складних механізмів часто криється ключ до наукових відкриттів. Відомий учений-фізик Гельмгольц стверджував, що нові ідеї найчастіше народжувались у нього не в тиші кабінету чи лабораторії, а під час прогулянок лісом у сонячну погоду.

Виховання любові до природи – це емоційний аспект еколого-освітньої роботи. Мобілізувати емоції людини так само важливо, як і показати цінності природи. Формувати вміння побачити, пізнати, створити прекрасне і діяти красиво — одне із завдань виховання. Особливо необхідне безпосереднє спілкування з природою, яке не здатні замінити ніякі практичні заняття у навчальному закладі. Певна річ, учні можуть і повинні ефективно працювати для блага природи. Це сутність прикладного аспекту еколого-освітнього процесу. Трудовим заходам треба забезпечити дух високої свідомості, зацікавленості та захопленості.

Екологічна освітянсько-виховна діяльність має різноманітні форми. Систематизуючи їх за допомогою різних критеріїв, можна визначити певні категорії заходів: традиційні й оригінальні; індивідуальні, групові, масові; елементарні (наприклад, доповідь) і комплексні (конференція); разові (тематичний вечір) і постійно діючі (гурток); усні (бесіда), друковані (газета), наочно-зображувальні (виставка); радіомовні, кіно демонстраційні, інформаційні (лекція), ігрові (свято), змагальні (вікторина), ділові (зелений патруль). Існує багатий арсенал методів, форм екологічної роботи з учнями, студентами, але це зовсім не означає, що треба прагнути до одночасного застосування багатьох заходів в одному навчальному закладі. Навпаки, слід з урахуванням віку і схильності учнів, сезону і погоди, місцевих природних особливостей, матеріального оснащення та інших чинників обрати ті форми, які дійсно можливо виконати на високому науково - методичному й організаційному рівнях. Після визначення бажаних форм треба скласти чіткий план їх реалізації, узгодити з керівництвом і прагнути виконувати.

В екологічній роботі з учнями, студентами, слід також керуватися принципом, що аудиторне заняття і позаурочні заходи мають бути органічно взаємопов'язаними сферами в спільній системі навчання і виховання. Ось чому дотримання навчальних програм з природознавчих дисциплін є тим орієнтиром, який забезпечує необхідну послідовність, обґрунтованість і результативність еколого-освітянської діяльності.

Одним із найважливіших напрямків удосконалення навчання є пошуки впровадження у навчально-виховний процес інтерактивних технологій. Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має бути творча особистість. Від його творчої активності, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з оточуючим середовищем залежить успіх у свідомому опануванні навчальних програм.

Слово „інтерактив” прийшло до нас з англійської мови від слова „interact”, де „inter” – взаємний і „act” – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання реалізує конкретну мету – створити комфортні умови навчання та виховання, які забезпечать активну взаємодію всіх учнів, студентів. Серед інтерактивних технологій навчання по формуванню досвіду екологічно-грамотної поведінки учнів у соціальному середовищі ми надаємо перевагу методу проектів. Саме його ми застосовуємо у системі екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку гімназії №117 м Одеси. І ця робота показала свої ефективні результати.

Метод проектів – це педагогічна технологія, яка містить сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Проект складається з окремих розділів.

I. Титульний лист, автори проекту, юридична адреса закладу освіти, де впроваджується проект.

II. Мета проекту – яку мету конкретно буде вирішувати цей проект: якісне підвищення рівня надання освітніх послуг, якісне підвищення рівня освіти вихованців, впровадження у роботу керівника гуртка інтегрованої, експериментальної програми (відповісти на питання: що спонукало розробити цю програму та працювати за нею, які якісні зміни відбудуться при впровадженні програми у навчально-виховній роботі та рівні знань гуртківців, тощо), організація у рамках програми гуртка пошукової роботи (наприклад, з етнекології), організації роботи з творчо обдарованною молоддю, інтеграція гурткової роботи у повсякденне життя – використання знань, умінь, навичок у шкільному житті, навчанні, повсякденні).

III. Тривалість проекту – від декількох тижнів до 1,2 – 3 років, враховуючи термін навчання учнів, студентів.

IV. Учасники проекту – вихованці, педагоги та методисти даного закладу та загальноосвітніх закладів, науковці, громадські організації, батьківська громада, тощо.

V. Завдання проекту – чітко окреслити, які освітні, виховні, методичні завдання будуть вирішені у ході реалізації проекту.

VI. Очікувані результати – до яких якісних змін приведе реалізація проекту, як у навчально-виховному процесі, так і організації методичної роботи керівника: підвищиться зацікавленість учнівської молоді у відвідуванні занять, підвищиться результативність освітніх здобутків вихованців, які відбудуться соціокультурні зміни (створиться емоційний комфорт навчального простору, підвищиться культура спілкування з однолітками, навчатися самостійності та самоосвіті, збільшиться інтелектуальний потенціал як учнів, так і педагога тощо); як даний проект буде сприяти підвищенню іміджу закладу освіти, де працює гурток; підготовка публікацій в педагогічній пресі, виступи з обміном досвідом на методичному об'єднанні, методичній раді, семінарах різного рівня.

VII. Ресурси – які ресурси будуть використовуватись, матеріально-технічна база якого закладу освіти необхідна для впровадження даного проекту у життя. Науково-методичні ресурси – взаємодія з науковцями яких інститутів та ВНЗ, з якими творчими групами планується організація роботи. Програмне забезпечення (рекомендована програма, адаптована – до віку учнів, до умов закладу та регіону, рівня базових знань учнів, тощо), взаємодія з якими педагогами. Які методичні рекомендації та технології будуть використовуватись або апробуватись, у яких сучасних педагогічних виданнях чи у науково-методичній літературі вони будуть публікуватись.

VIII. Форми та методи реалізації – які форми та методи організації роботи планується використовувати при впровадженні проекту, чому вибрані саме ці педагогічні технології. Яким чином проект реалізується.

IX. План реалізації – на чому базується реалізація проекту, які пріоритети у організації роботи за проектом, чому буде сприяти, поетапно описана організація роботи.

Етапи проекту:

1. Розробка – термін; що необхідно зробити: збір інформації з даної тематики проекту, аналіз та підбір необхідних діагностик для впровадження проекту, розробка критеріїв рівня ефективності виконання програм творчих об'єднань, оформлення проекту.

2. Діагностично-аналітичний етап – термін; передбачає: виявлення освітніх потреб учнів та батьків: діагностику мети та завдань даного проекту; аналіз наявного досвіду у вирішенні мети та завдань; відбір й апробація інноваційних форм роботи з учнівською молоддю.

3. Організаційно-прогностичний етап – термін; передбачає організацію роботи керівника творчого об'єднання по впровадженню даного проекту у роботу (апробація нових схем роботи з учнями, чи апробація експериментальної програми, зонування ефективності й корекцію змісту роботи освітньої програми гуртка та заслуховування питання на методичній раді чи методичному об'єднанні позашкільного закладу, зонування ефективності й корекцію змісту виховного процесу у гуртках – заслуховування питання на методичній чи педагогічній радах; моделювання й обґрунтування критеріїв взаємодії всіх учасників проекту, діагностику очікуваних результатів проекту).

4. Етап реалізації – термін; передбачає: апробацію методичних розробок та рекомендацій за проектом, безпосередньо організація роботи за проектом, аналіз та самоаналіз організації проходження роботи за проектом, діагностування та корекція форм та методів роботи (особливо при проведенні довгострокового проекту). Участь у семінарах різного рівня з метою обміну досвідом з педагогами позашкільного закладу, позашкільниками району, області.

5. Аналітичний етап – термін; передбачає: розробку критеріїв щодо оцінювання результативності проекту; аналіз та узагальнення набутих результатів; формулювання висновків; підготовку методичних порад за підсумками роботи; оформлення та видання методичних рекомендацій щодо виконаної роботи, посібників, наочності, тощо; участь у педагогічних конкурсах.

X. Оцінка результатів проекту: створення методично-інформаційного банку щодо використання педагогічних технологій, які апробувались керівником гуртків

(учасниками проекту) для вивчення педагогами закладів освіти (даного, району, області); створення експериментального майданчику для апробації та вивчення інноваційних форм та методів роботи викладача.

XI. Можливість подальшого розвитку: пропозиція відпрацьованих педагогічних технологій для використання педагогами закладу освіти (чи закладів області); підготовка експериментальних, інтегрованих програм для організації поглибленого вивчення біологічних дисциплін та організації більш якісної дослідно-експериментальної роботи з учнівською молоддю; організація системи співпраці педагогів-позашкільників, педагогів інших закладів освіти, науковців, недержавних організацій, тощо; створення посібників та підручників.

XII. Бюджет проекту (якщо у цьому є необхідність).

Отже, формування досвіду екологічно грамотної поведінки у дітей та молоді сприяє: організація та проведення природоохоронних відновлювальних та інших заходів захисту довкілля; розробка та пропаганда природоохоронних програм; еколого-пропагандистська діяльність, популяризація напрямків раціонального природокористування; проведення екологічних екскурсій; озеленення територій; організація та проведення екологічних конкурсів та вікторин, інформаційних конференцій, семінарів-тренінгів; співробітництво з державними і недержавними дитячими екологічними об'єднаннями та організаціями; створення художньої, сценічної, музичної відеопродукції, реклами природоохоронного змісту; видання екологічної дитячої літератури; створення екологічних клубів, центрів, творчих майстерень з усіма видами послуг, обумовленими для цих закладів, а одним із дієвих і ефективних методів екологічного виховання є метод проектів.

Література

1. *Безпалько В.П.* Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 1997.
2. *Библер В.С.* Мышление как творчество. – М., 1975.
3. *Бабанський Ю.К.* Оптимизация процесса обучения. – М., 1997.
4. *Шведова Ю.Б.* Досвід організації проектної діяльності учнів у створенні інформаційних ресурсів для втілення інноваційних ідей сучасної освіти в освітній простір. [Електронний ресурс]: klovski77@bigmir.net.

УДК 372: 37.035

І.П. Печенко

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ

Анотація. У статті розкриваються окремі аспекти соціально-педагогічної діяльності у дошкільних закладах освіти.

Ключові слова: умови соціалізації, особистість, дошкільне дитинство.

Аннотация. В статье раскрыты некоторые аспекты социально-педагогической деятельности в дошкольных воспитательных учреждениях.

Ключевые слова: условия социализации, личность, дошкольное детство.

Annotation. In the article the separate aspects of socially pedagogical activity open up preschool educational establishments as terms of socialization of personality in preschool childhood.

Key words: socialization conditions, personality, preschool childhood.